

Список использованных источников:

1. Болотова, А.К. Психология развития и возрастная психология : учеб. пособие / А.К. Болотова, О.Н. Молчанова ; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2012. – 526 с.
2. Возрастная и педагогическая психология : учебник для студентов пед. ин-тов / В.В. Давыдов [и др.] ; под общ. ред. А.В. Петровского. – М. : Просвещение, 1979 – 288 с.
3. Крайг, Г. Психология развития / Г. Крайг. – 7-е изд. – СПб. : Питер, 2003. – 974 с.
4. Клауд, Г. Фактор матери / Г. Клауд, Дж. Таунсенд ; пер. Л. Сумм. – М. : Триада, 2002. – 336 с.
5. Москаленко, В.Д. Зависимость: семейная болезнь / В.Д. Москаленко. – 3-е изд. – М. : ПЕРСЭ, 2008. – 352 с.
6. Самоукина, Н.В. Симбиотические аспекты отношений между матерью и ребенком / Н.В. Самоукина // Вопросы психологии. – 2000. – № 3. – С. 67–81.
7. Татарко, С.А. Измерение идентичности в рамках статусной модели Дж. Марсиа / С.А. Татарко // Психологическая диагностика. – 2009. – № 1. – С. 1–39.
8. Эльконин, Д.Б. Некоторые аспекты психического развития в подростковом возрасте / Д.Б. Эльконин // Психология подростка : хрестоматия ; сост. И.Ю. Фролов. – М. : Российское педагогическое агенство, 1997. – С. 313–320.
9. Эриксон, Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон ; под общ. ред. А.В. Толстых. – М. : Прогресс, 1996. – 344 с.

Щербан Т.Д.

*доктор психологічних наук, професор, Мукачівський державний
університет, Закарпатська область, Україна*

Щербан Г.В.

*старший викладач, Мукачівський державний університет,
Закарпатська область, Україна*

**ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МОЛОДОГО
СПЕЦІАЛІСТА**

Мета даного дослідження – обговорення проблем аналізу професійного становлення особистості. Хоч би на якому етапі професійного та життєвого шляху не був фахівець, він ніколи не може вважати свою професійну концепцію остаточно завершеною. Очевидно, що особливу роль у цьому процесі відіграє етап професійного становлення молодого спеціаліста, коли випускник вищого навчального закладу стає суб'єктом нової для нього діяльності. Таке «входження» випускника у професію супроводжується реконструкцією професійно-ціннісних орієнтацій особистості, виробленням необхідних умінь, навичок, способів діяльності, накопиченням власного досвіду практичної діяльності тощо. Цей напрям на сьогодні залишається найменш розробленим і науково прогнозованим. Практично відсутні обґрунтовані концепції, які б уможлилювали конструктивний, реалістичний підхід до розв'язання проблеми.

Під професійним самовихованням фахівця розуміють свідому роботу над удосконаленням своєї особистості як професіонала: адаптувати свої

індивідуально-неповторні особливості до вимог професійної діяльності, постійно підвищувати професійну компетентність і неперервно удосконалювати ідейно-моральні та інші соціальні якості своєї особистості [3].

Аналіз показує, що недосконалість існуючої програми підготовки фахівця полягає передусім у розмитості, невизначеності критеріїв еталона, на які орієнтуються вузи, готуючи фахівця. Наявність же розроблених професіографічних вимог до фахівців практично майже не справляє активного впливу на його становлення в процесі навчання.

Один з перспективних напрямів перебудови підготовки спеціаліста, на наше переконання, відкриває психологічна концепція вдосконалення підготовки фахівця.

Викладемо суть і головні принципи психологічної концепції підготовки фахівця високої кваліфікації.

У нашій концепції ми виходимо з того, що найважливішою цінністю фахівця, яка характеризує вершину досконалості суб'єкта як творчої особистості, є професіоналізм. За тим, якою є культура професіоналізму в усіх сферах життя суспільства, можна судити про те, на якому рівні цивілізованості та суспільно-економічного прогресу вона перебуває.

Психологічний аналіз різних видів діяльності – процесуального та результативного її аспектів – дав можливість виокремити ті компоненти, які в своїй єдності зумовлюють високу ефективність реалізації її програм.

Було встановлено, що фундаментальними структурними утвореннями професіоналізму є:

- специфічність знань предмета діяльності і сформована на цьому ґрунті методологія професійного мислення;
- достатній досвід діяльності;
- творчий характер включення набутого досвіду в процес пошуку оптимальних варіантів виконання завдання;
- наявність чіткого орієнтувального образу стратегії і тактики виконання діяльності.

На підставі виокремлених компонентів структури професіоналізму можна визначити як творчий синтез якісно своєрідних професійних знань і практичного досвіду особистості, що зумовлює вибір оптимальної стратегії і тактики діяльності й забезпечує високу ефективність її виконання.

З нашого погляду, проблему професійного становлення молодих спеціалістів доцільно розглядати не лише зі сторони наявних недоліків і прорахунків у їх вузівській підготовці (хоча вдосконалення навчально-виховного процесу у вузі відповідно до вимог сьогодення залишається актуальною проблемою), а передусім через призму внутрішніх

суперечностей самого етапу професійного становлення, сутність якого полягає в тому, що індивід, прийнявши на себе професійну роль, лише розпочинає освоєння функціонального змісту професійної діяльності.

Головною руйнівною силою процесу професійного становлення молодого спеціаліста є наявність певного протиріччя між професійною підготовкою, одержаною ним у вузі, попередніми уявленнями про роботу, працю, соціальними і соціально-психологічними сподіваннями та реальними вимогами, конкретними умовами професійної діяльності, повсякденною практикою. Набутий у навчальному закладі теоретичний потенціал молодого спеціаліста має бути реалізованим у практичній діяльності, втіленим у реальну професійну діяльність.

Перші ж самостійні кроки вчорашніх студентів виявляють, що реальна практика професійної діяльності багато у чому відрізняється від практики навчальної, а професійна підготовленість – річ набагато складніша, ніж хороші оцінки у дипломі.

Відповідно до сутності етапу професійного становлення можна вважати, що провідною психологічною тенденцією особистості, що оволодіває професією, є тенденція до самоутвердження себе у системі нових для себе стосунків. А описане вище зовнішнє протиріччя цього етапу проявляється на особистісному рівні як суперечність між новим статусом та його усвідомленням молодим спеціалістом.

На що у зв'язку з цим слід вказати перш за все? Змінюється об'єктивний статус молодого фахівця у системі його стосунків з іншими людьми. Головним різновидом діяльності студента була навчальна, і навіть виробнича практика мала для нього передусім зміст навчальної діяльності. Все стає зовсім по-іншому, коли мова йде про молодого спеціаліста. Він уже сам має організувати і регулювати діяльність, тобто стає суб'єктом нової для нього професійної діяльності.

Зрозуміло, що потрібний деякий час для того, щоб молодий спеціаліст зміг практично освоїти свої нові функції, налагодити стосунки з іншими, з колегами, з керівництвом тощо. Така зміна основного виду діяльності завжди супроводжується руйнуванням узвичаєних стереотипів і уявлень. Поширеною серед керівників (і серед самих молодих спеціалістів) є думка про те, що труднощі у випускників вузу зумовлені передусім відсутністю у них тих чи інших практичних умінь і навичок. Звичайно, у цьому є певний сенс, але думається, що справжні причини труднощів лежать глибше: у необхідності пошуку для себе адекватної лінії поведінки у ролі фахівця, осмисленні сутності та смислу професійних явищ і фактів.

Без відповіді на останні принципи, методологічні за своєю суттю запитання молодий спеціаліст вимушений діяти методом спроб і помилок, інтуїтивно або ж по аналогії з діями інших. У результаті його дії часто

носять ситуативний характер, що, в свою чергу, нерідко призводить до того, що початківець починає оперувати у своїй практичній діяльності лише вузьким набором перевірених на власному досвіді методів та комунікативних навичок. Не випадково у професійному середовищі поширеною є думка, що спеціалісту достатньо добре знати свої функціонально-професійні обов'язки та добросовісно ставитися до роботи, і все буде гаразд.

Оволодіння фахівцем теоретичними знаннями та накопичення практичного досвіду є необхідною, але не достатньою умовою професіоналізму. Лише постійне осмислення, аналіз і узагальнення власного досвіду дають змогу спеціалісту розвиватися як професіоналу. Рефлексивне ставлення фахівця до власної діяльності є однією з найбільш важливих психологічних умов її поглибленого усвідомлення, критичного аналізу конструктивного вдосконалення. Саме рефлексія забезпечує особистості можливість виходу з повної поглиненості безпосереднім процесом, зайняти позицію над ним, поза ним для судження про нього [4]. Здатність людини рефлексивно ставитися до самої себе та своєї діяльності є результатом оволодіння (інтеріоризації) особистістю соціальних стосунків між людьми [1]. Лише на основі взаємодії з іншими, коли індивід прагне зрозуміти думки та дії іншого і коли він оцінює себе очима цього іншого, він стає здатним рефлексивно ставитися і до самого себе.

У професійній діяльності рефлексивні процеси проявляються передусім:

- у процесі безпосередньої практичної взаємодії, коли особистість прагне адекватно зрозуміти і цілеспрямовано регулювати вчинки, почуття і мислительні процеси інших;
- у процесі проектування діяльності, коли фахівець розробляє цілі праці, конструктивні шляхи їх досягнення з урахуванням особливостей та можливостей їх розвитку;
- у процесі самоаналізу і самооцінки особистості власної діяльності та самого себе як її суб'єкта.

Рефлексивна позиція особистості найбільш чітко проявляється саме тоді, коли він робить предметом свого аналізу ті конструктивно-методичні схеми, якими він користується у процесі розв'язання практичних задач. Наявність глибокого зв'язку між орієнтацією фахівця на самостійність при конструюванні різноманітних професійних рішень, рівнем сформованості його професійної рефлексії та способами відбору інформації з різних джерел. При цьому саме рефлексивне ставлення початківців до самих себе як суб'єктів професійної діяльності є основою для розвитку у них фахової рефлексії як необхідної умови професіоналізму.

Паралельно нами аналізувалися ті труднощі, з якими зіштовхуються молоді спеціалісти на етапі входження у професію [2]. Передусім з допомогою нестандартизованого інтерв'ю (опитувалися молоді та досвідчені фахівці) з'ясувався характер та зміст таких труднощів. Одержана інформація була систематизована (70 чоловік).

Аналіз одержаних даних дає змогу відмітити:

1. У процесі практичного освоєння професії молоді спеціалісти зіштовхуються з серйозними проблемами зовнішнього, предметного, характеру і труднощами, зумовленими особистісними, психологічними причинами.

2. Багато з об'єктивно існуючих проблем професійного становлення початківців випадає з поля зору адміністрації.

3. Труднощі, зумовлені невмінням використовувати теоретичні знання для розв'язання професійних задач, що можна інтерпретувати тим, що професійні функції багатьма здійснюються на емпіричному рівні, внаслідок чого необхідність обґрунтування способу дії та причин його вибору у даній ситуації часто просто випадає з їх поля зору.

Серед найбільш істотних проблем у зв'язку з цим відзначимо [5]:

- теоретичні знання більшості початківців (до 70,0 відсотків у нашому випадку) знаходяться на рівні розрізнених положень, без необхідного осмислення зв'язків між ними;

- окремі теоретичні положення у більшості (до 90,0 відсотків) не зведені в певні концепції, не доходять до рівня конструктивно-методичних схем аналізу практичних ситуацій і прийняття рішень;

Як наслідок, рішення, що приймаються молодими спеціалістами, теоретично недостатньо обґрунтовані, що, в свою чергу, призводить до того, що фахівці-початківці здійснюють свої професійні функції на емпіричному рівні, методом спроб та помилок, інтуїтивно або ж за аналогією з діями інших.

Підсумовуючи відмітимо. Вирішення нових завдань, які поставлені перед освітою сьогодні – є підготовка особистості до ефективної професійної діяльності. Один з перспективних напрямів підготовки учителя відкриває психологічна концепція підготовки фахівця на засадах суб'єкт-предмет-суб'єктних відносин, яка передбачає врахування особливостей професійного становлення і розвитку здібностей.

Найважливішою цінністю фахівця, яка характеризує досконалість суб'єкта як творчої особистості, є професіоналізм – синтез якісно своєрідних знань, умінь спілкування та практичного досвіду.

Особливу роль у цьому процесі підготовки професіонала відіграє етап професійного становлення. Відповідно до етапу професійного становлення можна вважати, що провідною психологічною тенденцією

особистості, що практично оволодіває професією, є тенденція до самоутвердження у системі нових для себе стосунків. Зовнішнє протиріччя цього етапу є між: професійною підготовкою, одержаною у вузі, попередніми уявленнями про роботу, соціальними і соціально-психологічними сподіваннями та реальними вимогами; конкретними умовами професійної діяльності. Вони проявляються на особистісному рівні як суперечність між новим статусом та його усвідомленням початківцями.

Важливою психологічною умовою становлення особистості як професіонала є формування рефлексивного ставлення до власної діяльності. Рефлексивна позиція фахівця найбільш чітко проявляється, коли він робить предмет свого аналізу ті конструктивно-методичні схеми, якими користується у процесі розв'язання професійних задач. Основою для розвитку такої позиції може стати розвиток рефлексивного ставлення до самого себе як суб'єкта професійно-педагогічної діяльності.

Література:

1. Выготский Л. С. Собрание сочинений: в 6-ти томах / Л. С. Выготский - М.: Педагогика, 1984. - Т. 6. - 400 с.
2. Гоблик В.В. Особливості формування екологічної культури студентської молоді у навчально-виховному процесі / В. В. Гоблик, І. І. Алмашій // Международный научный журнал: сборник научных трудов. - Киев, 2015. - Вып. 8 - С.36-38
3. Елканов С.Б. Профессиональное самовоспитание учителя / С.Б. Елканов - М.: Просвещение, 1985. - 143 с.
4. Пушкин В.Н. Эвристика - наука о творческом мышлении / В. Н. Пушкин - М.: Политиздат, 1967. - 271 с.
5. Щербан, Т. Д. Психология навчального спілкування: монографія / Т. Д. Щербан. - К.: Міленіум, 2004. - 441 с.

ЗМІСТ

Максименко С. Д.	
ОСОБИСТІТЬ ЯК СУБ'ЄКТ ПОДОЛАННЯ ЖИТТЄВИХ КРИЗ.....	3
Яценко Т. С.	
МЕТОДОЛОГІЯ ГЛИБИННОГО ПІЗНАННЯ ПСИХІКИ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА	12
Щербан Т. Д., Гоблик В. В.	
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ	22
Вірна Ж. П.	
ЖИТТЄВИЙ І ПРОФЕСІЙНИЙ ШЛЯХ ОСОБИСТОСТІ: ДОРІВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ НАУКОВОЇ ШКОЛИ	27
Гошовський Я.	
ПСИХОЛОГІЯ НУЖДИ І РОЗЩЕПЛЕНА САМОСВІДОМІСТЬ ДЕПРИВОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	32
Ставицький О. О.	
ПОВЕДІНКОВІ ПРОЯВИ ГАНДИКАПІЗМУ	38
Вашенко І. В.	
ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ЯК ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЗИТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ УЧАСНИКІВ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ	43
Александрова А.	
ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ БЕЗПОРАДНОСТІ ТА ГЕНДЕРНИХ І СТАТЕВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ	47
Андрушко Я. С.	
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАВЛЕННЯ ДО ЕВТАНАЗІЇ ЯК ОДНІЄЇ З ФОРМ ОСОБИСТІСНОГО ВИБОРУ	51
Барабашук Г.В.	
ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В ДИСТАНТНІЙ СІМ'І	59
Бенедюк В. І.	
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ	64
Боброва Л. Г.	
ПОЗИТИВНА ПСИХОТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ГАРМОНІЗАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ.....	69
Брагіна К. І.	
ЦІНІСНІ РЕГУЛЯТОРИ У ЖИТТЄВОМУ ТА ПРОФЕСІЙНОМУ ПРОСТОРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ	76
Валитова И. Е.	
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ЗОНЫ БЛИЖАЙШЕГО РАЗВИТИЯ У ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ РАЗВИТИЯ.80	
Віговська О. О.	
ЗАДОВОЛЕНІСТЬ ВІД ЖИТТЯ: ОЗНАКИ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ТА ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ.....	85